

НАВЧАННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЧИТАННЯ НА ОСНОВІ ТВОРІВ А. КОНАН-ДОЙЛЯ «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ» І «ЗАГУБЛЕНИЙ СВІТ»

ANALYTICAL READING TRAINING BASED ON THE WORKS OF «THE HOUND OF THE BASKERVILLES» AND «THE LOST WORLD» BY A. CONAN-DOYLE

Стаття присвячена проблемі навчання студентів філологічних факультетів різних видів читання оригінальної художньої літератури на мові, що вивчається. З огляду на те, що читання виступає як самостійний вид мовної діяльності, розглядаються такі види читання, як синтетичне та аналітичне читання та їх вплив на формування у студентів-філологів мовленнєвих умінь та навичок. Провідною освітньою функцією читання має стати функція культуротворчаря, що забезпечує збереження, передачу і розвиток загальноосвітньої культури студента засобами літературно-художнього компонента, який передбачає доступ до світової культури. Важливою умовою реалізації принципів навчання читання є відбір навчального матеріалу. Сам текст має викликати пізнавальний інтерес і представляти для учнів інформативну цінність. Текст мусить мати країнознавчу і професійну спрямованість. Критеріями відбору тексту можуть служити його фабула, емоційність та образність викладу, тематична близькість предмета викладу до життєвого досвіду та інтересів студентів, можливість зіткнення точок зору і думок, що дають привід для дискусій. Мовним матеріалом для навчання читання, усної мови та письма, лексики та граматики через читання і на основі читання служать композиційно, структурно і змістовно закінчені оригінальні тексти, підібрані за жанрово-тематичним принципом. Автентичний текст як джерело міжкультурних знань має лінгводидактичні особливості, що відображають специфіку повсякденного життя носіїв мови і тому є оригінальними як у композиційному, так і в мовному плані.

Основна увага у статті зосереджена на виборі текстів для додаткового читання, зокрема фантастичних творів А. Конан-Дойля «Собака Баскервілів» та «Загублений світ». Твори розглядаються з точки зору доцільності використання їх у навчанні аналітичного читання на заняттях з іноземної мови. Також проаналізовані варіанти перекладу цих творів з точки зору способів та прийомів перекладу етнографічних реалій та жанрово-стилістичних особливостей. Розглянуті основні типи лексичних та граматичних трансформацій, які застосовувалися в процесі перекладу.

Ключові слова: синтетичне та аналітичне читання, мовна діяльність, мовний

матеріал, умінь та навички, навчальний матеріал.

The article deals with the problem of teaching students of philological faculties different types of reading original fiction in the language that is being studied. Taking into account that reading acts as an independent type of speaking activity, we consider such types of reading as synthetic and analytical reading and their influence on the formation of students' speaking skills and language skills. The leading educational function of reading should be the cultural function, which ensures the preservation, transfer and development of the student's general culture by means of a literary and artistic component that provides access to the world culture. An important condition for the implementation of the reading teaching principles is the selection of educational material. The text itself should be of cognitive interest and of informative value to students. The text should be geographic and professional oriented. Criteria for selecting a text can be its plot, emotionality and imagery of presentation, thematic proximity of the presentation subject to life experience and interests of students, the possibility of a clash of points of view and opinions, that give cause for discussions. The linguistic material for teaching reading, speaking and writing, and on the basis of reading are compositionally, structurally and meaningfully completed original texts, which were selected according to the genre-thematic principle. An authentic text, as a source of intercultural knowledge, has linguistic and didactic features that reflect the specifics of everyday life of native speakers and therefore are original both in composition and in terms of language.

The main attention in the article is focused on the selection of texts for additional reading, in particular, the fantastic works of A. Conan-Doyle "The Hound of the Baskervilles" and "The Lost World". The works are considered as for the expediency of use the analytical reading for teaching foreign language. The translation options for these works are analyzed as for methods and techniques for translating the ethnographic realities and genre-stylistic features. The main types of lexical and grammatical transformations that were used in the translation process are considered.

Key words: synthetic and analytical reading, speaking activity, language material, skills, educational material.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-20>

Варава І.М.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського національного університету міського господарства імені О.Н. Бекетова

Гаврилова О.В.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського національного університету міського господарства імені О.Н. Бекетова

Читання має величезне значення у вивченні іноземної мови. Не менш значиму роль відіграє вміння аналізувати прочитане. Адже саме аналізуючи, студенти краще запам'ятовують нові слова, глибше розуміють текст. Метою статті є спроба проаналізувати різні види читання та їх вплив на вивчення іноземної мови. Актуальність статті зумовлена необхідністю використання на занят-

тях з іноземної мови додаткової літератури, що не лише збагачує словниковий запас студентів, а й допомагає у розвитку загальноосвітньої культури.

У міру дорослішання і підвищення рівня володіння іноземною мовою читання стає головним джерелом отримання нових знань про мову і навколишній світ, засобом самостійного навчання і розширення словникового запасу, розвитку мовної

компетенції, а також вдосконалення усно-мовних навичок учнів. Ми вважаємо, що провідною освітньою функцією аналітичного читання має стати функція культуротворча, що забезпечує збереження, передачу і розвиток загальноосвітньої культури студента засобами літературно-художнього компонента, який передбачає доступ до світової культури. Це дає можливість внести істотний внесок у підвищення рівня їхньої гуманітарної освіти.

Читання виступає як самостійний вид мовної діяльності і як засіб формування і контролю суміжних мовленнєвих умінь і навичок. До основних видів читання належать: синтетичне й аналітичне читання. Синтетичне читання чить розуміння простих текстів, без застосування аналізу та перекладу. Аналітичне читання служить засобом розуміння більш складних текстів, що включають окремі труднощі, які можуть бути подолані тільки за допомогою читання і перекладу. Аналітичне читання – читання, під час якого увага читача частково переключається на мовне оформлення тексту.

У ході роботи з автентичними художніми текстами аналітичне читання посідає провідне місце: увагу студентів викладач направляє на детальне сприйняття тексту з аналізом мовних форм, що дає змогу усвідомити структурні компоненти мови, встановити структурно-семантичні і функціональні відповідності [4, с. 104–111].

Вивченням теорії і методики навчання читання та методики аналізу тексту займалися такі вчені, як: М.М. Шанський, Г.В. Колшанський, І.В. Арнольд, К.А. Рогова, М.М. Гіршман, М.Л. Гаспаров, Ю.М. Лотман, Д.М. Магомедова, Л.О. Новіков, Л.Г. Бабенко, Н.А. Ніколіна, В.І. Тюпа та інші. Група робіт з аналізу тексту являє для нас особливий інтерес, тому що в них автори спираються на теорію мовленнєвої діяльності, яка пов'язана з механізмами сприйняття і породження мовлення і показують, що навчання аналізу тексту зводиться не тільки до розуміння тексту, а й розвитку емоційної сфери учнів, їх умінь сприймати різні конотації слова (М.Л. Гаспаров, Г.Г. Гранік, О.А. Потебня, В.М. Жирмунський та ін.). Однак багато питань навчання аналітичного читання текстів, аналізу їх змісту та інтерпретації їх сенсу залишаються відкритими, зокрема, вони стосуються методики навчання студентів мовних вузів аналітичного читання творів англійською мовою як засобу вдосконалення комунікативної компетентності студентів.

Читання оригінальної художньої літератури на мові, що вивчається, сприяє розвитку усного мовлення, збагачує словниковий запас, знайомить з культурою і літературою країни мови, що вивчається, розвиває аналітичне мислення. Читаючи текст, якого навчають, повторюючи слова і граматику іноземної мови, запам'ятовуючи написання

слів, значення словосполучень таким чином студенти вдосконалюють свої знання мови, що вивчається. Тому читання є і кінцевою метою, і засобом, щоб досягти цієї мети, а вибір художнього тексту як основного предмета аналітичного читання не випадковий.

Крім можливостей для пізнання країни, що вивчається, і її кращих представників, робота з художніми творами надає емоційний вплив завдяки їх фабульності і своєрідності композиційної побудови. Як вважає Н.Д. Гальскова, фонові країнознавчі знання, придбані в процесі читання на основі продуктивного обговорення й осмислення, лягають в основу особистісного потенціалу студента [3].

Не викликає сумнівів, що аналітичне читання доцільно проводити на творах художньої літератури країни мови, що вивчається.

Важлива умова реалізації принципів навчання читання – відбір навчального матеріалу. Значення набувають чинники мотивації та орієнтації діяльності студентів на їхню майбутню роботу, оскільки мотивація є «рушійною силою» будь-якої діяльності і зумовлює її цілеспрямованість. Сам текст має викликати пізнавальний інтерес і представляти для учнів інформативну цінність. Важливо, щоб зміст тексту відповідав віку та інтересам студентів, рівню їх навченості, інтелектуальним і пізнавальним запитам. Текст мусить мати країнознавчу і професійну спрямованість. Критеріями відбору тексту можуть служити його фабула, емоційність та образність викладу, тематична близькість предмета викладу до життєвого досвіду та інтересів студентів, можливість зіткнення точок зору і думок, що дають привід для дискусій, можливість різних ситуативних трансформацій змістової сторони тексту. Вибирати текст необхідно з позицій того, які моральні проблеми порушуються в них, як вони вирішуються. Мовним матеріалом для взаємозв'язаності навчання читання, усної мови та письма, лексики та граматики через читання і на основі читання служать композиційно, структурно і змістовно закінчені оригінальні тексти, підібрані за жанрово-тематичним принципом. Автентичний текст як джерело міжкультурних знань володіє лінгводидактичними особливостями, що відображають специфіку повсякденного життя носіїв мови і тому є оригінальними як у композиційному, так і в мовному плані. Актуальність використання автентичних матеріалів у навчанні читання полягає в їх функціональності. Під функціональністю ми розуміємо їх орієнтацію на реальне використання, позаяк вони «створюють ілюзію залучення до природного мовного середовища, що є головним фактором в успішному оволодінні іноземною мовою» [9, с. 223–225].

Розглянемо фантастичні твори А. Конан-Дойла «Собака Баскервілів» та «Загублений світ» з точки

зору доцільності використання їх для навчання аналітичного читання на заняттях з іноземної мови.

У творі «Собака Баскервілів» найчастіше зустрічалися суспільно-політичні реалії (60 з 120), рідше зустрічалися етнографічні реалії (54 з 120) і географічні реалії (6 з 120). Подібний розподіл реалій пов'язаний з жанрово-стилістичними особливостями твору. Суспільно-політичні реалії описують адміністративно-територіальний устрій, органи влади, політичну діяльність, соціальні явища, звання, ступені і титули, стан, військові реалії та ін. Цей твір було опубліковано на початку XX століття, а події, які в ньому описуються, це кінець XIX століття. Сам по собі твір є детективною повістю, в основі якої лежить розслідування вбивства багатого англійського лорда. Сюжет твору сприяє переважанню в тексті суспільно-політичних реалій, наприклад: coroner's jury, the Official Registry, Court of Queen's Bench та ін.

У романі «Загублений світ» найчастіше зустрічалися етнографічні реалії (99 з 200), рідше зустрічалися суспільно-політичні реалії (71 з 200) і географічні реалії (40 з 200). Подібний розподіл реалій пов'язано перш за все зі специфікою твору. Цей твір є науково-фантастичним романом, який був виданий у 1912 році. Це перша книга з циклу творів про професора Челленджера. У романі описуються пригоди британської наукової експедиції у Південну Америку для дослідження нових видів тварин і рослин на плато, а також тих видів, які вважалися давно зниклими з поверхні Землі. Крім того, дослідники познайомилися з місцевими жителями, і опис їх побуту також присутній у романі. У центрі подій перебувають люди, дослідники, які намагаються дістатися до цього плато і далі вижити там. У зв'язку з цим у цьому творі досить часто використовувалися етнографічні реалії, які описують побут (їжа, напої, одяг, транспорт), працю (люди праці, знаряддя праці), мистецтво і культуру (музика, танці, фольклор, звичаї, ритуали, свята, ігри, міфологія, культури), етноніми, заходи і гроші, наприклад: rupee, three round fifteen, Curupuri, kimono та ін.

У двох варіантах перекладу твору «Собака Баскервілів» сумарно найчастіше був використаний спосіб переказу із застосуванням функціонального аналога (36%). Предметний поділ реалій у творі «Загублений світ»: суспільно-політичні реалії (50%), етнографічні реалії (14%), географічні реалії описового перекладу (12%), калькування (17%), прийоми трансформаційного перекладу (23%) і транскрипція/транслітерація (12%). У творі «Загублений світ» найчастіше був використаний спосіб переказу із застосуванням транскрипції/транслітерації (60%), рідше використовувалися прийоми описового перекладу (2%), калькування (12%), прийоми трансформаційного перекладу (7%) і прийом функціонального аналога (16%).

Проаналізувавши твори і їх переклади, можна зробити висновок про те, що сюжет твору відіграє дуже важливу роль у разі наповнення твору реаліями. У науково-фантастичному романі А. Конан-Дойла «Загублений світ» досить широко були представлені різні назви тварин, рослин, назви місцевостей і різних народів, що населяють їх. Багато з назв представників флори і фауни є з лінгвістичної точки зору термінами і топонімами, оскільки відповідно до класифікації С. Влахова і С. Флоріна, вони можуть бути зараховані до описового перекладу, а згідно з класифікацією В.С. Виногорова географічні назви також є реаліями і належать до групи топонімів у його класифікації. Для передачі подібних лексичних одиниць найчастіше був використаний прийом транскрипції/транслітерації, тому саме він представлений досить широко серед усіх способів передачі реалій під час перекладу твору. Також у романі часто вживалися лексичні одиниці, які позначають зовнішні реалії для обох мов у нашій мовній парі (українська–англійська), наприклад: рупії, кімоно, Курупурі та ін. Такі реалії є відображенням побуту тих народів, про яких також йдеться у романі. Військові реалії, а зокрема назви зброї, також досить широко представлені в цьому творі, наприклад: револьвер, бленд, експрес та ін. Для їх передачі також використовувався прийом транскрипції/транслітерації. У детективній повісті А. Конан-Дойла «Собака Баскервілів» поширені реалії означають звання, посади й органи влади, що пов'язано зі специфікою твору і його сюжетом, в основі якого лежить розслідування вбивства, наприклад: медичний інспектор, коронерське журі, реєстраційна контора та ін. У зв'язку з цим переклад реалій із застосуванням функціонального аналога використовувався частіше за інші способи.

Основні типи лексичних трансформацій, які застосовуються в процесі перекладу, включають такі лексичні прийоми, як: перекладацьке транскрибування і транслітерація, калькування та лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція). До найбільш поширених граматичних трансформацій належать: синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), членування пропозиції, об'єднання пропозицій, граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення). До комплексних лексико-граматичних трансформацій належать анатомічний і описовий переклад, компенсація і прийом цілісного перетворення.

Фантастичним текстам відводиться вельми помітне місце в літературі. Хоча сюжет таких творів і є досить привабливим, переклад фантастичного тексту являє собою досить важке завдання для перекладача, оскільки він характеризується певною специфікою. Але натепер особливості і труднощі перекладу фантастичних творів не

досить описані, відповідно, не розроблені типологія можливих перекладацьких помилок і перекладацькі стратегії на основі порівняльного аналізу. Тому слід приділяти ретельну увагу під час відбору фантастичних текстів для занять з навчання іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агафонова А.С. К вопросу о классификации реалий научной фантастики и способах их перевода. *Молодой ученый*. 2015. № 17. С. 599–601.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 343 с.
3. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учебное пособие. Москва : Академия, 2005.
4. Игнатенко И.И. Методические приёмы обучения аналитическому чтению студентов магистратуры. *Наука, образование, культура. Преподаватель XXI век*. № 1. 2016. С. 104–111.
5. Прокопьева М.А., Свицова А.А., Рублева О.С. Особенности перевода произведений жанра фантастики. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017. № 9 (сентябрь). С. 163–169. URL: <http://e-koncept.ru/2017/175005.htm>.
6. Селиванова Н.А. Домашнее чтение – важный компонент содержания обучения иностранным языкам в средней школе. *ИЯШ*. 2004. № 4. С. 21–26.
7. Селиванова Н.А. Литературно-страноведческий подход к отбору текстов для домашнего чтения. *ИЯШ*. 2008. № 1. С. 61–64.
8. Хомцова Е.В. Компаративный анализ языка произведений А. Конан-Дойла «Собака Баскервиль» и «Затерянный мир» с точки зрения встречаемости реалий (сопоставление техник перевода реалий). Минск, БГУ. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/183119>
9. Цвирко Е.И. Художественный текст как предмет аналитического чтения. *1 международная интернет-конференция «Актуальные проблемы гуманитарного образования»*. Белорусский государственный ун-т, г. Минск. С. 223–225.